

37. Український народ! // Новий Час. – 1926. – Ч. 30. – 27 травня.
38. Франко І. В здоровому тілі здорова душа; Бережи маєток про чорну годину; Немає друга понад мудрість // Діло. – 1926. – Ч. 116. – 28 травня.
39. Франко І. Важке ярмо твоє, мій рідний краю... // Новий Час. – 1926. – Ч. 39. – 29 липня.
40. Франко І. Великі Роковини; 3 поклонів: Важке ярмо твоє...; Якби... // Діло. – 1926. – Ч. 116. – 28 травня.
41. Франко І. З “Мойсея” // Назустріч. – 1938. – Ч. 1–2. – 15 січня.
42. Франко І. Легенда про Пилата // Діло – 1927. – Ч. 90. – 24 квітня.
43. Франко І. Мої знайомі жида / Публ. М. Возняка // Діло. – 1936. – Ч. 117–119. – 28–30 травня.
44. Франко І. Пісня і праця: Вибір оповідань і поезій / Упорядкував М. Возняк. – Львів, 1926.
45. Франко І. Прольог до Мойсея // Новий Час. – 1926. – Ч. 36. – 8 липня.
46. Франко І. “Проти рожна перти...”: [Уривок] // Новий Час. – 1926. – Ч. 1. – 10 січня.
47. Франко І. Свиня // Новий Час. – 1926. – Ч. 36. – 8 липня.
48. Франко І. Формальний і реальний націоналізм // Назустріч. – 1936. – Ч. 11. – 1 червня.
49. Франко про партії серед галицьких українців перед 50-ма роками / Діло. – 1935. – Ч. 120–122. – 10 травня–12 травня; Ч. 124. – 14 травня; Ч. 127–128. – 17 травня–18 травня; Ч. 131. – 21 травня.

Марія Вальо (Львів)

Остання прижиттєва праця академіка Михайла Возняка

В архіві академіка М. Возняка у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника зберігається доволі велика неопублікована праця “Змова реакціонерів проти габілітації Івана Франка” [1]. Водночас вона є останньою з циклу оприлюднених статей і повідомлень, присвячених історії габілітації письменника 1894–1895 років на приватдоцента української літератури та етнографії Львівського університету.

Чому остання, і яка причина того, що академік кількаразово звертався до цієї теми? На наш погляд, справа полягала, головню, у кількості та специфіці використаних джерел і матеріалів, що стосувалися проходження габілітаційного процесу І. Франка.

Інформацію про те, що документи які стосувалися згаданого процесу, зберігаються в архіві наукової бібліотеки університету, подано ще у невеликій статті (без підпису) в газеті “Вільна Україна” від 26 липня 1940 року [4].

Важко сказати, чи вже тоді академік ознайомився з цими документами, оскільки, зайнятий підготовкою до друку запланованого тоді 25-томного видання франкових творів, а також справами керівництва кафедрою української літератури в університеті

і друком власних праць, він міг і не знайти часу на вивчення цих матеріалів. Однак перебіг габілітації широко висвітлювався у добре знатому академікові листуванні І. Франка з М. Драгомановим та А. Кримським, М. Павлика з М. Драгомановим, у листах Т. Окуневського до О. Барвінського, О. Барвінського до М. Грушевського та інших, і саме вони могли стати основним джерелом до написання статей на цю тему. Найбільшою серед них на той час була праця “Недопущення Івана Франка до доцентури у Львівському університеті”, опублікована у першому ж випуску, заснованого академіком у 1948 році збірника “Іван Франко. Статті і матеріали” [3]. Однак у цій праці, окрім згаданого листування, було використано лише два матеріали, що стосувалися франкового габілітаційного процесу, а саме: перелік запитань, заданих Франкові членами ради професорів під час габілітаційного колоквіуму і план викладів історії літератури руської за два перші семестри. Ці документи (можливо копії або варіанти) академік знайшов в архіві І. Франка.

Лише наприкінці 1951 року вже після перевезення Франкового архіву і рукописної спадщини до Києва, академіка відвідали високі посадовці Львова, зокрема секретар міськкому Ф. Коваль, який вручив ученому основні документи Франкової габілітації, що якимось потрапили до нього; згодом академік написав, що вони “були врятовані від загибелі”. Сюди входили: 1. Франкове “*curriculum vitae*”, тобто автобіографія; 2. Автограф списку Франкових праць з історії української літератури та етнографії 1877–1895 років під назвою “Спис важніших праць наукових д-ра Івана Франка до березня 1895 р.” з підзаголовком “Спис моїх праць, що відносяться до історії літератури та етнографії”; 3. План викладів історії літератури руської (за VIII семестрів); 4. Спеціальні курси: а) південноруська етнографія; б) джерела і помічні книги для староруської літератури; 5. “Мотиви...”, тобто – блискуче обґрунтування історико-культурної концепції історії літератури (на противагу естетичній), і план викладів історії руської літератури на III семестри; 6. оригінал звіту-протоколу колеґії професорів філософського факультету, який написав референт усього габілітаційного процесу професор А. Каліна німецькою мовою, з висвітленням проходження усіх етапів цього процесу, зокрема – прискіпливою оцінкою поданих Франком до університету (перед габілітацією) трьох друкованих його праць¹ і успішно проведеного Франком колоквіуму з проблем історії української літератури та етнографії, а також публічної лекції, прочитаної перед широкою аудиторією на тему поеми й прозового варіанту Шевченкової “Наймички”. Закінчувався протокол прийняттям колеґією професорів рішення від 13 травня 1895 року про те, що І. Франко заслуговує звання доцента української літератури та етнографії, а також проханням до міністерства культури та освіти у Відні підтвердити це рішення. До цього списку належали ще два документи, писані польською мовою: повідомлення віденського

¹ Це були: велика бібліографічна монографія “Іван Вишенський та його твори” (1894) і дві публікації польською мовою: “Charakterystyka literatury ruskiej XVI–XVIII wieku” // *kwartalnik historyczny*. – 1892. – S. 693–727; *Przyczynki do podań o Mahomecie u słowian* // *Wisła*. – 1894. – S. 70–96.

міністерства культури та освіти про те, що його керівництво розпорядженням від 18 липня 1895 року не затвердило постанови колегії професорів філософського відділу у справі габілітації І. Франка, а також повідомлення деканату цього відділу від 26 серпня 1895 року І. Франкові про негативне рішення міністерства і повернення габілітаційних документів.

Можна припустити, що І. Франко так і не забрав з деканату цих документів і вони пролежали в архіві університету аж до часу, коли потрапили до Ф. Ковалю та були передані академікові. Оскільки увесь архів і рукописна спадщина І. Франка на той час були вже у Києві, то згадані матеріали залишилися в архіві академіка, і саме їх учений вважав найважливішими. Тому повернувся ще раз до висвітлення справи Франкової габілітації, написавши працю під вказаним вище заголовком. Її обсяг налічує 88 сторінок рукопису “маковим” (схожим на Франкове) письмом. Причому 74 сторінки писані на папері у піваркуша. З них на 13-ти висвітлюються найважливіші моменти габілітаційного процесу, почавши від перших згадок про намір І. Франка захистити докторську працю і габілітуватися на доцента, та від змін теми його габілітаційної праці, до здачі обов’язкових документів: звернення до колегії професорів про “*veniam legendi*”, тобто дозвіл на викладання лекцій в університеті, проходження колоквиуму і виступу з читанням лекції про “Наймичку”. У цій частині праці автор звертався також до цитування листів його сучасників – М. Драгоманова, А. Кримського, М. Павлика, О. Барвінського, Т. Окуневського та ін. Після цього, автор праці на 14-ти сторінках машинопису у повний аркуш подав український переклад написаного А. Каліною німецькою мовою підсумкового протоколу про перебіг Франкової габілітації. А закінчив працю “Додатком”, де, знов-таки, на 60-ти сторінках дрібного письма у піваркуш докладно переписав тексти перелічених вище документів Франкової габілітації.

Академік розумів вагомість цих документів і тому, незважаючи на величезну перевтому і зайнятість роботою над підготовкою до друку основних своїх франкознавчих праць (“Велетень думки і праці”, “З життя і діяльності І. Франка”), які планував видати до 100-річчя письменника, він поспішав закінчити і “габілітаційну” розвідку та подати її до друку. Однак не встиг. Помер 24 листопада 1954 року, так і не побачивши цих праць друком: дослідження “Велетень думки і праці”, “З життя і діяльності І. Франка”, які відредагував його найкращий учень М. Нечитайлюк, марно чекали своєї черги в академічному видавництві, побачивши світ щойно 1958 року.

Два найважливіші для вивчення історії української літератури “габілітаційні” матеріали, а саме – “План викладів історії руської літератури” на VIII семестрів і “Мотиви...” першою з архіву академіка опублікувала відомий франкознавець М. Деркачева [6]. Передрук з її публікації зроблено у 50-томному виданні творів І. Франка [7: т. 41]. Поміщено тут також “Спис франкових праць з історії літератури та етнографії 1877–1895 рр.”, очевидно також за матеріалами з архіву М. Возняка, однак – без вказівки на джерело [7: т. 41]. 1962 року неповний огляд цих матеріалів

з невеликою вступною заміткою зробив М. Мороз [5]. Загалом праця академіка ще не видавалась.

Тепер варто з'ясувати, чому академік назвав свою розвідку “змовою реакціонерів проти габілітації Івана Франка”?

Текст найбільшої своєї статті 1948 року вчений доводив до 1912 року, внісши до нього опубліковану в “Ділі” статтю самого І. Франка “Історія моєї габілітації”, в якій мовилося про раніше незнані широкій публіці “акценти” габілітаційного процесу, зокрема про факт Франкових відвідин, ще до подання габілітаційних документів, польських професорів – тодішніх декана університету Ю. Пузину і ректора Т. Войцеховського з тим, щоб дізнатися, чи варто йому починати справу габілітації, маючи на увазі своє триразове ув'язнення. І коли його запевнили, що це не повинно стати перешкодою у справі, підготував і подав відповідні документи.

Однак вже із самого початку при голосуванні ради професорів з приводу надання Франкові “*veniam legendi*”, троє польських професорів проголосували “за”, а з українців, як писав І. Франко М. Драгоманову, “Шараневич не говорив нічого, а Грушевський був проти мене. Які аргументи він виводив у поле, не знаю” [7: т. 49: 528]. Були також пропозиції, щоб для проведення габілітації запросити професорів з Кракова та Відня, як більш компетентних з історії української літератури. Одразу ж знайшлися і конкуренти на заміщення посади, на яку претендував І. Франко, і серед них професор Чернівецького університету О. Колесса та К. Студинський – зять Н. Вахнянина.

Розпочалися навіть пошуки вчених на Сході України, які могли б дорівнятися І. Франкові за науковим авторитетом. І врешті почалися цілеспрямовані закулісні інтриги впливових польсько-шляхетських політиків – всесильних тоді державних посадовців – галицького намісника К. Бадені і президента краєвої шкільної ради М. Бобжинського, до яких долучилися митрополит Сембратович і головні народо-велькі політики О. Барвінський та Н. Вахнянин: вони боялися впливу І. Франка на студентську молодь і не могли пробачити йому нищівної критики так званої “новоєрівської” політики, в основі якої був союз з верхівкою польсько-шляхетського політикуму, керованого К. Бадені та М. Бобжинським.

М. Драгоманов і М. Павлик застерігали І. Франка, що його старання будуть марними, однак він хотів використати усі офіційні кроки, щоб відстояти свою доцентуру: йому вкрай необхідно було отримати університетське, тобто державне забезпечення, щоб покинути журналістську роботу і повністю віддатися науковим студіям. Тому він вирішив відвідати і К. Бадені, і М. Бобжинського. І. Франко збивав їхні некоректні закиди щодо політичного минулого і “панщини” в газеті “*Kurjer Lwowski*”, однак вкотре переконався, що вони до нього залишилися непримиренними.

Не допомогла і його розмова з міністром культури та освіти у Відні, колишнім професором Львівського університету, який підтвердив, що все залежить від намісництва. Так воно і сталося.

Непримиренним до І. Франка залишився і О. Барвінський, до якого звертався колега І. Франка ще з “Друга” Т. Окуневський з проханням стати вище своїх партій-

них поглядів і “вступитись” за І. Франка перед К. Бадені, щоб допомогти найвідомішому письменникові і діячеві доби. Однак і це не вплинуло на О. Барвінського.

Провал габлітації І. Франко вважав своїм нещастям. Однак у листі до А. Кримського суть цього пояснював не тим, що йому не дано доцентури, а тим, що “...відібрано можливість наукової праці і засуджено на журналістську панщину... Не можу Вам написати, як мені важка та панщина” [7: т. 50: 50].

Недопущення І. Франка до доцентури академік М. Возняк вважав великою трагедією не тільки І. Франка, але й усієї української літературної науки. Тому у своїй розвідці підкреслював, що доповнює її новими матеріалами, “щоб тим докладнішою вийшла трагедія Франка й українського літературознавства 1895 року” [2: арк. 8].

Література:

1. Відділ рукописів ЛННБ імені В. Стефаника. – Ф. Воз. – Од. зб. 84. – Арк. 88.
2. Возняк М. Змова реакціонерів проти габлітації Івана Франка.
3. Возняк М. Недопущення Івана Франка до доцентури у Львівському університеті // Іван Франко. Статті і матеріали. – 1948. – Вип. 1.
4. Документи про Івана Франка // Вільна Україна. – 1940. – 26 липня.
5. Мороз М. Документи, зв’язані з габлітацією Івана Франка у Львівському університеті в 1894–1985 роках // Іван Франко. Статті і матеріали. – 1962. – Вип. 9.
6. Радянське літературознавство. – 1958. – № 3.
7. Франко І. Зібр. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.

Дарина Тетеріна-Блохин (Мюнхен, Німеччина)

Франкознавчі дослідження Юрія Бойка-Блохина

Свою наукову працю розпочав Ю. Блохин ще в довоєнні роки, роки наступу радянського тоталітаризму, коли на Україні нищилася мова, культура, замовчувалася правда...

Це була страшна чума, яка спрямувала, пустила свої бацили на наукову спадщину творців української культури минулого покоління, коли їхня творчість спотворювалася через криве зеркало, нав’язуючи свої хворі ідеї, диктовані партійним маразмом, на погляди українських учених під акомпонемент зловісної “критики і самокритики” на програмних засіданнях. Чи ж не трагедія, коли наукова спадщина вчених у минулому і вчених того часу підтасовувалася під ідеї класиків марксизму-ленінізму, щоразу кумфляж вимушених партійних цитат, модна соціологічна термінологія, політичне крутіство диктатором насаджувалося в голови молодих людей, фальшуючи справжні погляди наших видатних представників науки і культури,